

HORVÁTH ISTVÁN

A Sóvidék és a parajdi kősótelep geológiai és földrajzi feltárása II.¹

Kulcsszavak: *Sóvidék; Parajd; sótelep*

Erdély kutatásában kimagasló szerepet játszott Herbich Ferenc (1821-1897), akinek a század vége felé megjelent munkái mindmáig alapl művek. A Kárpát-medence és ezen belül a Székelyföld más neves kutatói közül – messze a teljesség igénye nélkül – megemlíthetjük az alábbiak nevét: Nopcsa Ferenc (1877-1933), Hofmann Károly (1839-1891), Böck János (1840-1909), id. Lóczy Lajos (1849-1920), Böck Hugó (1874-1931), Szádeczky-Kardoss Gyula (1860-1935), valamint az őket követő Telegdy Roth Károly, Papp Károly, Török Zoltán, Schmidt-Eligius Róbert, Szádeczky-Kardoss Elemér, Vendl Aladár, Böck János, Koch Sándor, Bányai János, Balogh Ernő, Cholnoky Jenő, Bulla Béla, Tulogy János, Mészáros Miklós, Vofkori László és ez a sor szinte kifogyhatatlan.

Közöttük Lóczy és Cholnoky egyúttal a hazai felszín-alaktannak (geomorfológia) a megteremtői. Lóczy halála után (1920) Prinz Gyula, Cholnoky Jenő és Teleki Pál megírták a Kárpát-medence mindeddig legátfogóbb elemző földrajzát (Magyar föld, magyar faj). A világhírű és széles látókörű Cholnoky Jenő (1870-1950) nagy szemléletességgel, tér-rajzban ábrázolta a Hargita-fennsík (a Mezőhavas és Somlyó vulkáni kúpokkal) és az előtte elterülő kis Sóhegy felszíni kapcsolatát, valamint a mögöttük fekvő Gyergyói-medence és a távoli Békási-szoros térbeli helyzetét. Művében ezt így magyarázza: „*elől a dolinás parajdi sóhegy, keresztül folyik rajta a korondi Sós-patak, hátul a Gyergyói-medence és a Kárpátok lánc. A szabályos, kúpalakú réteges-vulkánok széles, vulkáni törmelékközzel fedett fennsíkon sorakoznak.*” Népszerűsítő munkái mellett A földfelszín formáinak ismerete című könyve máig idézett alapl munka. Ő ismerte fel először, hogy a külső erők által létrehozott felszínformák eloszlása a Földön elsősorban az éghajlat függvénye.

A sóvidéki ásványvizeket többen is kutatták: a korondi ásványvizekre a szebeni Lucas Wagner (1773-ban Bécsben megjelent az Erdély ásványvizeinek összetételét és orvosi javallatait tartalmazó latin nyelvű könyve) és a kibédi Mátyus István (akinek nevéhez fűződik a korondi savanyúvíz első elemzése), majd később dr. Fialka Gusztáv hívták fel a figyelmet. Bernáth József (1880) és Fischer Samu

(1887), a szénsavas ásványvizeket pedig Bányai János (1928-1944) ?rta le. Fischer Samu egy sóskutat és 12 sóforrást említ Korond környékén. Korond-fürdő XVIII. századi népszerűsítésében jelentős szerepe volt Karl- Gottlieb von Windich német nyelvű (1799) és Bélteki Zsigmond (1818) latin nyelvű munkáinak is. Dr. Hankó Vilmos nevezte először unikumnak a sós, szénsavas és vastartalmú csigahegyi forrást (1902-ben). Bányai János részletes összefoglaló munkát közöl a Székelyföldi és a Sóvidéki ásványvizekről (Adatok a hargitai ásványvizek geológiájához, 1929). Ebben kifejti, hogy a miocén rétegekhez kötődő sóforrások kénhidrogén tartalmának organikus eredete van, esetleg a márgákban található szulfidok, vagy a mélyben, a sós zónában levő szulfátok bomlásából keletkezett.

A Hargita-megyei ásványvizekkel kapcsolatosan több szerző közölt részletes, a ritka alkotóelemekre és a rádióaktivitásra is kiterjedő adatokat. Megemlítiük Straub József közleményét (1950), aki több erdélyi ásványvíz részletes analizését ismerteti. Soós Pál és munkatársai (1962) a gyógyvizek mikroelem-tartalmával kapcsolatosan közöltek adatokat. Szabó Árpád és munkatársainak monográfiája (1957) a volt Magyar Autonóm Tartomány, a jelenlegi Maros, Hargita és Kovászna megyék ásványvizeiről tartalmaz részletes analízis eredményeket, rámutatva a vízösszetétel és a vidék geológiai felépítésének kapcsolatára is. Makfalvi Zoltán és Péter Elek a Csíki-medence hévízeiről készült dolgozatukban (1980) kiemelik a vidék geotermikus viszonyai és a hévizek közötti szoros kapcsolatot. A vulkáni lánc és környéke egyben egy regionális geotermikus anomália területe is, ahol a geotermikus gradiens-értékek átlagban 4-5 C⁰ / 100 m fölött vannak, a 3C⁰ / 100 m-es normálgadienssel szemben, mely a sajátos földtani szerkezetnek, a mélységi magmatómegek jelenlétének tulajdonítható. Szabó Árpád és Várhelyi Csaba tanulmánya (1980) az ásványvizek rádióaktivitásának és élettani hatásainak az összefüggéseit elemzi, nagy részletességgel.

Kalecsinszky Sándor fővegységnek, 1901-ben először sikerült tudományosan megmagyaráznia Szovátafürdő vizének a magas hőmérsékletét, a szintén magas sótartalom mellett. Mérései alapján megállapította, hogy a Medve-tó meleg sós vize nem termális eredetű, melegét nem vegyi bomlás idézi elő, hanem a nap hő-sugara melegítik fel, innen kapta a heliotherm elnevezését. Magyarázata a világon elsőként értékelhető, később több természettudós és geológus is átvette (többek között Németországban) és alkalmazta a hasonló viszonyokkal rendelkező sóstava-knál.

Böck Hugó ar Erdélyi-medence földgázelfordulásairól készített összefoglaló tanulmányt 1911-1912 között, és mintegy összegezi a magyar geológusok első évtizedes munkáját. Az ő geológia tankönyvét (1903) használták a diákok egészen a Vendl Aladár geológiai tankönyvének megjelenéséig (1950).

A sótelepek utáni, erdélyi kutatások érdekes fordulatokat eredményeztek. Első-

nek Böhm Ferenc bányamérnök kezdett el kutatni az Erdélyi kálisó után, Böckh János és id. Lóczy Lajos egyetemi tanárok javaslatára. Erdély első kutatófúrását 1907 őszén kezdték el a Nagysármási vasúti állomás mellett. Ez nem hozott eredményt, ezért a másodikat a Bolygó-réten tűzték ki. Kálisót nem találtak ugyan, de ebből a fúrásból, 1908 novemberében, 302 m mélységből hatalmas erővel tört fel a földgáz (csaknem tiszta metán). Ez a fúrás az akkori Európa legnagyobb földgázkútjává vált, napi egy millió köbméter gázt adva. Ezt a kutatófúrást tekinthetjük az erdélyi földgáz első kútjának és Böhm Ferencet a felfedezőjének. Papp Károly (1873-1963) mint térképező geológus elsősorban Erdély területén végzett úttörő munkát, nevéhez is fűződik a kissármási földgáz felszínre hozatala (1906).

Jegyzetek

1. Az írás megjelent a szerző *A székely sóbányászat története* című könyvében.

